

6

NANA CAPARİDZE
NANİ TSULAİA
MAİA TSILOSANI

RİYAZİYYAT

I HISSƏ

Şagird kitabı

Gürcüstan Təhsil, Elm, Mədəniyyət və
İdman Nazirliyi tərəfindən 2018-ci ildə qrif verilmişdir

KITABDAN NECƏ İSTIFADƏ EDƏK

Kitabla işləməyi asanlaşdırmaq üçün, səni kitabın quruluşu ilə tanış edirik.

Kitab bölmələrdən, hər bir bölmə isə paraqraflardan ibarətdir. Hər bir bölmədə özünü yoxlamaq üçün bir və ya iki test verilmişdir. Testlə işləmək sənə keçdiyiniz materialı necə mənimsədiyini, çətinliklərini və hansı məsələlərə diqqət yetirməyini yoxlamağa kömək edəcək. Kitabda bəzi paraqrafın sonunda aşağıdakı rubrikalara rast gələcəksən:

“Müstəqil tədqiqat üçün layihə” – onu yerinə yetirmək üçün sənə məlumat toplamaq (məlumat kitabçalarından, müxtəlif növ ədəbiyyatdan, inernetdən) və təqdimat üçün mövzu təqdim etmək lazım olacaq.

“Müstəqil tədqiqat üçün məsələ” saf riyazi xarakterlidir. Bu məsələni yerinə yetirərkən fikirləşmək, tədqiq etmək, məntiqi düşüncə, fərziyyələr ifadə etmək və nəticə çıxarmaq kimi bacarıqlar əldə edəcəksən.

“Bu maraqlıdır” riyaziyyat barədə maraqlı faktlar və nəzəriyyələr ilə səni tanış edəcək.

Kitabda izahlar, xassələr, düsturlar, bəzi vacib nəticələr rəngli fonda verilmişdir.

Hər bir paraqrafda bu nişanlara rast gələcəksən:

* – Nisbətən çətin məsələ;

– Yeni materialın izahı zamanı cavablandırılmalı olan asan suallar;

– Cütlüklərlə iş;

– “Oynayaq”

– Özünü yoxlamaq üçün test

– “Bu maraqlıdır” rubrikası

– Tədqiqat üçün layihə

– “Fikirləş” rubrikası

– Qrup işi

Kitabın sonunda fənnə aid axtarış, riyazi işarələr cədvəli, ölçü vahidləri, eləcə də İKT-dən istifadə etməklə əlavə tapşırıqlar və çalışmaların cavabları verilmişdir.

Kitabın qeydinə qal!

Kitabda qeydlər etmə!

Sənə uğurlar arzulayırıq!

MÜNDƏRİCAT

1. V sinifdə keçilənləri təkrar edək..... 6

BÖLMƏ 1

ONLUQ KƏSRLƏR

1. Onluq kəsir.....	10
2. Onluq kəsrlərin müqayisəsi.....	16
3. Onluq kəsrlərin toplanması.....	20
4. Onluq kəsrlərin çıxılması.....	23
5. Kəsrlərin yuvarlaqlaşdırılması.....	26
6. 10-a, 100-ə, 1000-ə vurma və bölmə.....	29
7. Onluq kəsrlərin vurulması.....	34
8. Onluq kəsrlərin natural ədədə bölməsi.....	38
9. Onluq kəsirə bölmə.....	41
10. Düzbucaqlı paralelepipedin həcmi ...	44
11. Çoxüzlülərin açılışları (Grup işi).....	48
12. Düzbucaqlı paralelepipedin yan səthinin sahəsi (Grup işi).....	51
13. Kalkulyatorla hesablayaq.....	51
Özünü yoxlamaq üçün test.....	52
I bölməyə aid əlavə çalışmaları.....	54

BÖLMƏ 2

KƏSRLƏRİN TOPLANMASI- ÇIXILMASI

1. Bölgənlər və bölünənlər.....	60
2. 9-a, 3-ə bölünmə əlamətləri.....	64
3. Natural ədədin sadə vuruqlara ayrılması.....	69

4. Ən böyük ortaq bölgən.....	74
5. Natural ədədlərin ən kiçik ortaq bölgənini.....	78
6. Məsələ həll edək.....	82
7. Kəsirin ixtisarı.....	86
8. Kəsrlərin ortaq məxrəcə gətirilməsi ..	90
9. Praktiki iş (Grup işi).....	94
10. Kəsrlərin toplanması və çıxılması....	95
11. Kəsirin birə qədər tamamlanması....	98
12. Qarışıq ədədlərin toplanması və çıxılması.....	101
13. Parçaların müqayisəsi.....	105
14. Sınıq xətt.....	107
15. Dairə, çevrə (Grup işi).....	110
16. İki çevrənin qarşılıqlı əlaqəsi.....	112
Özünü yoxlamaq üçün test.....	115
II bölməyə aid əlavə çalışmaları.....	116

Riyaziyyat sevərlər üçün məsələlər.....	119
İKT-dən istifadə etməklə tapşırıqlar.....	124
Cavablar.....	127
Fənn üzrə axtarış.....	130
Kitabda istifadə olunan riyazi işarələr cədvəli.....	130
Ölçü vahidləri.....	130
Qədim ölçü vahidlərinin metrik ölçü vahidi ilə ölçülməsi.....	130

İsaak Nyuton

1. Əməlləri yerinə yetir:
 - a. $6\ 195 - 2\ 148$;
 - b. $6\ 400\ 350 - 5\ 962\ 346$;
 - c. $(184\ 714 + 156\ 998) - (52\ 976 - 9\ 524)$.
2. $50\ 324$ -ün və $27\ 837$ -nin cəmi onların fərqindən nə qədər çoxdur?
3. Üç toplananın cəmi $4\ 276$ -dır. Toplananlardan birini 8738 ədəd böyütdülər, ikinci toplananı isə $2\ 506$ ədəd kiçilttilər. Cəmin $9\ 214$ olması üçün üçüncü toplanan necə dəyişməlidir?
4. Birinci rəfdə ikinci rəfə nisbətən bir neçə kitab artıqdır. Birinci rəfdən ikinci rəfə 10 kitab qoysaq bu fərq necə dəyişər? İkinci rəfdən birinciyə 5 kitab qoysaq necə dəyişər?
5. Tikintiyə 7 böyük və 4 balaca maşınla kərpic apardılar. Böyük maşında 1200 dənə kərpic var idi, balacada isə 3 dəfə az. Tikintiyə cəmi nə qədər kərpic apardılar?
6. Böləni 3 dəfə böyütsək, bölünəni isə 5 dəfə kiçiltsək qismət necə dəyişər?
7. Tanınmış riyaziyyatçı və fizik İsaak Nyuton 1642 -ci il 25 dekabrda anadan olmuşdur. O, 84 il, 2 ay 23 gün yaşadı. Nyuton nə vaxt vəfat etmişdir?
8. Nini şirniyyat evindən aldığı bulkaları 7 ailə üzvünə bərabər bölüşdürdü və 2 -si artıq qaldı. Nini neçə dənə bulka almışdı?
 - a. 17 ;
 - b. 21 ;
 - c. 16 ;
 - ç. 18 .
9. Əlverişli üsulla hesabla:
 - a. $127 \cdot 31 - 127 \cdot 21$;
 - b. $21 \cdot 121 + 29 \cdot 121$;
 - c. $117 \cdot 94 - 17 \cdot 94$;
 - ç. $231 \cdot 123 - 221 \cdot 123$.
10. Ədədi əvvəlcə 4 dəfə, daha sonra 2 dəfə azaltdılar, daha sonra isə 3 dəfə azaltdılar və 15 aldılar. Bu ədədi tap.
 - a. 180 ;
 - b. 305 ;
 - c. 360 ;
 - ç. 320 .
11. Bilirik ki, $254 \cdot 337 \cdot 234$ hasilinin qiyməti aşağıda verilmiş ədədlərdən birinə bərabərdir. Hesablama aparmadan bu ədədi tap.
 - a. 23474213 ;
 - b. 20029932 ;
 - c. 1348746 ;
 - ç. 2003454 .
12. Dato 144 larinin yarısını anasına verdi, qalanının yarısını isə qardaşına. Datonun neçə laris qaldı?
13. Koordinat oxunda $A(104)$ nöqtəsi götürülmüşdür. B nöqtəsi AO -nun orta nöqtəsi (O koordinat oxunun başlanğıcıdır), C nöqtəsi isə OB -nin orta nöqtəsidirsə, onda C nöqtəsinin koordinatı:

- a. 26; b. 24; c. 30; ç. 10.

14*. Hasil necə dəyişər, əgər:

- a. Vuruqlardan birini $\frac{1}{3}$ qədər böyütsək?
b. Vuruqlardan birini onun $\frac{1}{3}$ -i qədər böyütsək, o birini isə onun $\frac{1}{3}$ -i qədər kiçiltsek?

15. a natural ədədin bütün qiymətlərini tap, əgər:

- a. $\frac{a}{6}$ düzgün kəsrdir;
b. $\frac{12}{a}$ düzgün olmayan kəsrdir;
c. $\frac{a}{5}$ ədədi $\frac{1}{5}$ və $\frac{4}{5}$ arasında yerləşib.

16. Hovuz boru ilə 8 saata dolur. Borunu:

- a. 1 saat; b. 2 saat; c. 5 saat.

açıq qoysaq hovuzun hansı hissəsi dolar?

17. Dairənin sahəsi 24 m^2 -dirsə, onun $\frac{1}{6}$ hissəsinin sahəsi olacaq:

- a. $\frac{1}{4}$? b. $\frac{1}{8}$?

18. Beş toyuq cücə çıxardı. Birinci -20, ikinci – 16, üçüncü – 24, dördüncü – 12, beşinci isə - 8 cücə çıxardı. Müvafiq piktoqram qur və çıxan cücelərin sayını təsvir et.

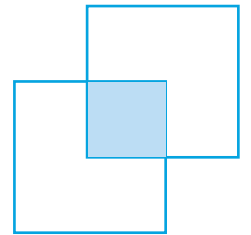
19. Muzeyə bilet böyüklər üçün iki dəfə daha bahadır, nəinki balacalar üçün. Əgər 6 böyük və 24 uşaq olan qrup biletlərə 18 lari ödəmişsə, cəmi neçə bilet alıblar?

20. Temperatur axşam saat 6-dan 12-yə qədər hər saatda 1° azalır. Nöqtəli diaqram qur. Məsələdə hansı şərt çatmır?

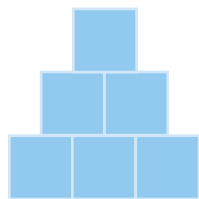
21*. Daçı qərara gəldi ki, pul kisəsindəki məbləğə hər gün 20 tetri əlavə etsin. 1 ayda Daçının pulu nə qədər artacaq, bu məbləğ neçə olacaq? Şərtlər əlavə et və həll et.

22. Əməlləri yerinə yetir:

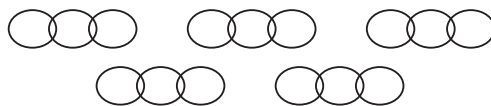
- a. $75000-54207+9207$; d. $33030-(24608+6792)$;
b. $8672+91526+765$; e. $90000-(81932-7969)+3865$;
c. $27456-9687-536$; ə. $(4398+8645)-(6701-896)$;
ç. $345008+3695-295403$; f. $5864-4295-(832-743)$.

23. İki bərabər kvadrat bir-birini kəsir. Kəsişmə nöqtələri kvadratın sahəsidir. Rənglənmiş sahə 16 m^2 -dirsə, hər bir kvadratın sahəsini tap.
24. Zərgərə birləşdirmək üçün 5 yerindən çıxmış zəncir apardılar. Hər birində 3 halğa var. Zərgər zəncirin hissələrini birləşdirmək üçün əvvəlcə halğanı kəsib sonra qaynaq etməlidir. Yalnız 3 halğanı kəsməklə zərgər zənciri necə düzəldə bilər?

I sırada 3 kub var.
Cəmi 6 kub var.

25. Levan kompüterdə 6 kubu şəkindəki kimi çəkdi. Birinci sırada 7 kub olması üçün Levan cəmi neçə kub çəkməlidir?
26. Beka Aniyə donat almaq istəyir, ancaq 2 larisə çatmır, Aninin isə donat almağa 1 larisə çatmır. Əgər onlar bir yerdə donat almaq qərarına gəlsələr yenə də 1 larisə çatmır. Donat neçəyədir?
27. 50 larisəyi yalnız 15 əskindən istifadə etməklə 1 larisəlik və 5 larisəliklə xırdalaya bilərikmi?
28. Çevrəyə düzülmüş 16 səbətə 55 almanı elə düzə bilərikmi ki, istənilən iki qonşu səbətdə almaların sayı 1 vahid fərqlənsin?
29. Rebusu şifrələ:

$$\begin{array}{r} \text{a.} \quad \quad \quad \text{B} \\ \quad \quad \quad \text{AAAA} \\ + \quad \quad \quad \text{AAAA} \\ \hline \quad \quad \quad \text{AAAA} \\ \hline \quad \quad \quad \text{BAAAA} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{b.} \quad \text{DRAMA} \\ + \text{DRAMA} \\ \hline \text{TEATR} \end{array}$$

30. Qutuda 23 çəki daşı var idi: 1 qr, 2 qr, 3 qr... 23 qr. 21 qramlıq çəki daşı itdi. Qalan daşları elə bölə bilərikmi ki, hər iki hissənin çəkisi eyni olsun?
31. Bir-birinin ardınca 6 stəkan düzülüb, 3 dolu və 3 boş. Necə edək ki, ardıcılıq bir dolu bir boş stəkandan ibarət olsun?
32. Sınıfdə 28 şagird var. Onların yarısı oğlanlardır. Sınıfdə cəmi 14 parta olarsa, hər partada mütləq 2 oğlanın oturduğunu isbatla.

BÖLMƏ 1

ONLUQ KƏSRLƏR

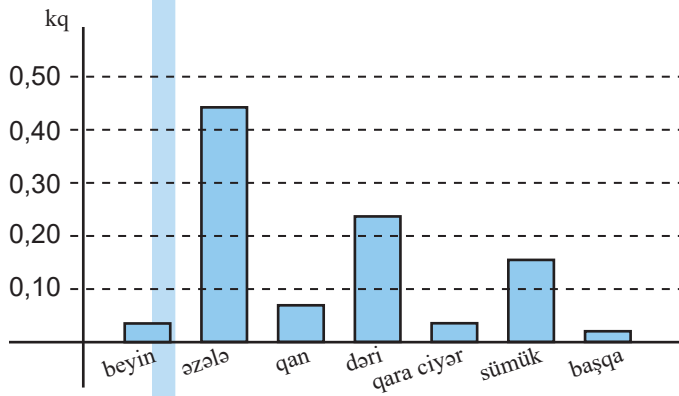
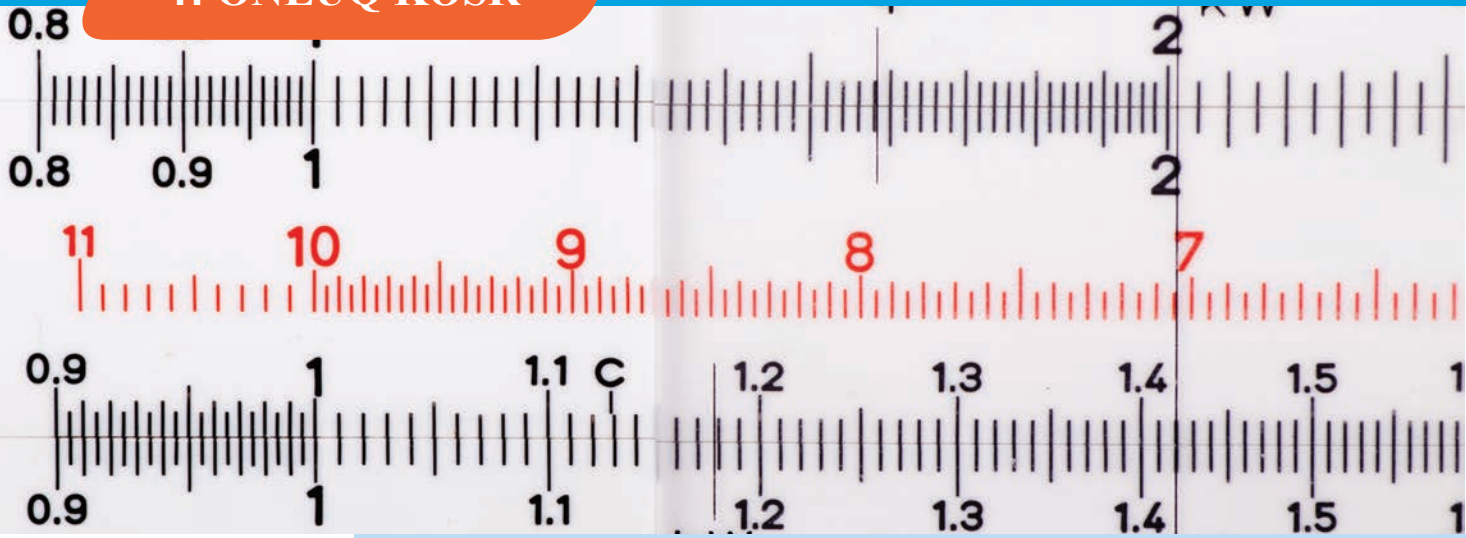
Öyrənəcəksən:

Onluq kəsrləri, onluq kəsrlərin müqayisəsini, onluq kəsrlər üzərində əməlləri; düzbucaqlı paralelepipedin və kubun həcmnin tapılması düsturlarını.

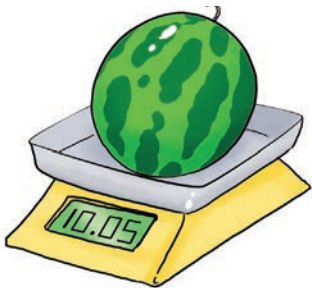
Bacaracaqsan:

- Onluq kəsrlər üzərində əməlləri;
- Onluq kəsrləri adi kəsir şəklində və tərsinə yazmağı, adi kəsri onluq kəsir şəklində yazmağı.
- Onluq kəsrləri koordinat oxu üzərində təsvir etməyi;
- Düzbucaqlı paralelepipedin və kubun yan səthinin sahəsinin və həcmnin tapılmasını.

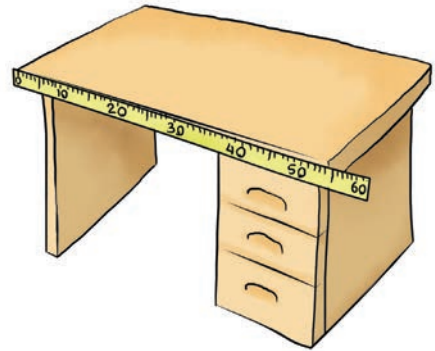
1. ONLUQ KƏSR

Diaqramda insan kütləsinin hansı hissəsinin beyin, əzələ, qan və s. olduğu göstərilir. Diaqrama görə tap: sənin bədəninə neçə kq qan var? Sümük?

- ?
- Masanın uzunluğunu yaz:
 - santimetrlə,
 - desimetrlə,
 - metrlə.
 - Qarpızın kütləsini yaz:
 - qramla;
 - kiloqramla.

Məxrəci 10, 100, 1000 ... 10^n olan kəsrlər məxrəcsiz – onluq kəsr şəklində yazılır. Məsələn,

$$\frac{1}{10} = 0,1; \quad \frac{3}{10} = 0,3; \quad 1\frac{7}{100} = 1,07.$$

Əvvəlcə tam hissəsi yazılır, sonra isə kəsr hissəsinin surəti, ancaq surəti məxrəcdəki sıfırların sayı qədər yazırlar. Tam və kəsr hissəni bir-birindən vergüllə ayırırlar.

$$3\frac{2}{10} = 3,2; \quad \frac{17}{100} = 0,17.$$

$$2\frac{3}{10} \text{ və } 2,3$$

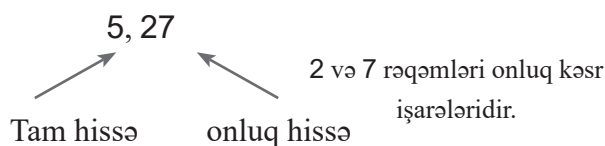
Eyni bir ədədin iki cür yazılış forması

Əgər surətdə rəqəmlərin sayı məxrəcdəki sıfırların sayından azdırsa, o zaman vergülün və surətdəki rəqəmlərin arasında çatışmayan rəqəm qədər sıfır yazılır. Məsələn,

$$1\frac{3}{100} = 1,03; \quad 2\frac{7}{1000} = 2,007.$$

Məsələn,

Onluq	Oxunur:	
$\frac{3}{10} = 0,3$	Sıfır tam onda üç	Düzgün kəsr
$\frac{5}{100} = 0,05$	Sıfır tam yüzdə beş	
$\frac{27}{100} = 0,27$	Sıfır tam yüzdə iyirmi yeddi	
$\frac{7}{1000} = 0,007$	Sıfır tam mində yeddi	
$\frac{271}{1000} = 0,271$	Sıfır tam mində iki yüz yetmiş bir	
$3\frac{3}{10} = 3,3$	Üç tam onda üç	Qarışıq kəsr

Bilirik ki, natural ədədi yazdıqda rəqəmin hansı mövqedə, yəni hansı yerdə durmağı vacibdir. Həm də hər bir mərtəbənin vahidi əvvəlki, kiçik mərtəbənin vahidindən 10 dəfə çoxdur. Natural ədədlərdə olduğu kimi, onluq kəsrlərdə də vergüldən sonra rəqəmin qiyməti onun mövqeyindən (yerindən) asılıdır.

25,122 ədədinə baxaq.

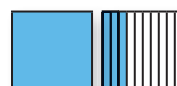
$$25,122 = 25\frac{122}{1000} = 20 + 5 + \frac{100}{1000} + \frac{20}{1000} + \frac{2}{1000} =$$

$$= 20 + 5 + \frac{1}{10} + \frac{2}{100} + \frac{2}{1000} = 20 + 5 + 0,1 + 0,02 + 0,002.$$

Vergüldən sonra birinci rəqəmin - 1-in qiyməti onda birdir, ikinci rəqəmin - 2-nin qiyməti yüzdə iki, üçüncü rəqəmin - mində iki. Ona görə vergülün sağında birinci mərtəbəyə **onda birlər mərtəbəsi** deyilir, ikinciyə **yüzdə birlər mərtəbəsi**, üçüncüyə **mində birlər mərtəbəsi** və s.

3. Onluq kəsrin yerini bir mərtəbə sağa (sola) dəyişsək rəqəmin qiyməti necə dəyişər?

1,3

Onluq kəsrdə kəsr hissəsinin rəqəmlərinə

onluq işarələr deyilir.

Kəsrin əsas xassəsini yada salaq:

$$\frac{100}{1000} = \frac{1}{10}$$

$$\frac{20}{1000} = \frac{2}{100}$$

Rəqəmin yerini bir mərtəbə sağa dəyişsək onun qiyməti 10-dəfə kiçilər.

Doğrudan da bir vahid $\frac{1}{10}$ -dən, $\frac{1}{10}$ 10-dəfə çoxdur $\frac{1}{100}$ -dən 10-dəfə çoxdur və s.

ədəd	ədədin tam hissəsi							,	ədədin kəsr hissəsi			
	7	6	5	4	3	2	1		1	2	3	4
	Milyonluqlar	yüz minliklər	On minliklər	Tək minliklər	Yüzlüklər	Onluqlar	Təklilər		Onda birlər	yüzdə birlər	Mində birlər	On mində birlər
5,02							5	,	0	2		
305,201					3	0	5	,	2	0	1	
3005,1007				3	0	0	5	,	1	0	0	7
1307120,001	1	3	0	7	1	2	0	,	0	0	1	

- ?** 4. Cədvəldə verilmiş 1 rəqəminin, 2 rəqəminin, 3 rəqəminin, 5 rəqəminin qiyməti nəyə bərabərdir?

25,123 = 20 + 5 + 0,1 + 0,02 + 0,003 yazılışı 25,123 ədədinin mərtəbələrin cəmi şəklində təsviridir.

- ?** 5. 0,333 ədədini mərtəbələrin cəmi şəklində göstər.

6. Paraqrafın əvvəlində verilmiş məsələlərə cavab ver.

Boş yerləri doldur:

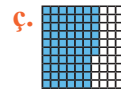
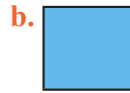
- $\frac{27}{100} = 0, \underline{\quad} ;$
- $2\frac{3}{1000} = 2, \underline{\quad} ;$
- $0,024 = \frac{\underline{\quad}}{\underline{\quad}} + \frac{\underline{\quad}}{\underline{\quad}} ;$
- Onluq kəsrdə vergüldən sonra birinci yerdə?, ikincidə?, üçüncüdə? yazılır.
- Onluq kəsr məxrəci? olan kəsrdir;
- Onluq kəsrdə yüzdə birlər mərtəbəsindən sağda? yerləşir.

Çalışmalar:

- Hansı kəsrlərə onluq kəsir deyilir?
- Vahidi 10-a, 100-ə 1000-ə bölsək hansı hissələri alarıq?
- Vergüldən solda, vergüldən sağda ədədin hansı hissəsi durur?
- Onda birlər mərtəbəsindən əvvəl duran mərtəbəyə nə deyilir? Sonra duran mərtəbəyə?
- Bir vahiddə neçə:
 - onda bir?
 - yüzdə bir??
 - mində bir var?
- 15 onda birdə neçə vahid və neçə onda bir var?
17 onda birdə? 22 onda birdə? 75 onda birdə?
- 118 yüzdə birdə neçə onda bir və neçə yüzdə bir var? 111 yüzdə birdə? 225 yüzdə birdə?

- Onluq kəsir şəklində yaz və neçə onluq işarədən ibarət olduğunu qeyd et:

d. $\frac{95}{100}$;

d. $\frac{17}{1000}$;

ə. $\frac{21}{100}$;

f. $\frac{7}{100}$.

- Onluq kəsir şəklində yaz:

- bir tam yüzdə iki;
- on mində 17;
- on bir tam yüzdə beş;
- beş tam mində on bir

- Onluq kəsir şəklində yaz və alınmış ədədi oxu:

a. $2\frac{3}{10}$, $1\frac{1}{10}$, $8\frac{7}{10}$, $\frac{4}{10}$, $\frac{13}{10}$;

b. $3\frac{21}{100}$, $15\frac{17}{100}$, $2\frac{1}{100}$, $\frac{7}{100}$, $\frac{45}{100}$;

c. $8\frac{113}{1000}$, $4\frac{225}{1000}$, $11\frac{305}{1000}$, $\frac{31}{1000}$, $\frac{4}{1000}$;

ç. $3\frac{221}{10000}$, $\frac{44}{10000}$, $\frac{5}{10000}$, $\frac{12}{10000}$, $\frac{333}{10000}$.

- Ədədləri oxu və mərtəbələrə rəqəmləri soldan sağa doğru adlandır: 0,17; 0,005; 3,225; 0,737; 0,0001; 3,50102; 43,137.

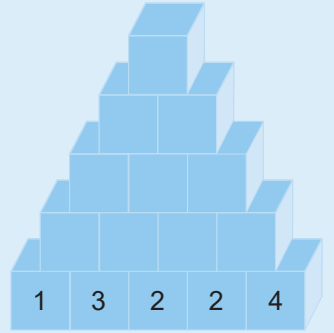
- Onluq kəsir şəklində yaz:

Nümunə: $\frac{24}{60} = \frac{4 \cdot 6}{10 \cdot 6} = \frac{4}{10} = 0,4$

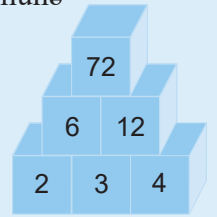
a. $\frac{12}{30}$, $\frac{42}{60}$, $\frac{21}{70}$, $\frac{36}{90}$, $\frac{24}{120}$;

b. $\frac{48}{120}$, $\frac{51}{300}$, $\frac{15}{50}$, $\frac{15}{500}$.

Ədədlər divarı

nümunə

13. Onluq kəsr şəklində yaz:

Nümunə: $\frac{3}{4} = \frac{3 \cdot 25}{4 \cdot 25} = \frac{75}{100} = 0,75$

a. $\frac{1}{2}, \frac{3}{5}, \frac{4}{5}, \frac{3}{4}, \frac{7}{25};$

c. $\frac{5}{2}, \frac{9}{5}, \frac{13}{4}, \frac{27}{25}, \frac{67}{50};$

b. $\frac{3}{20}, \frac{7}{20}, \frac{9}{50}, \frac{11}{200}, \frac{49}{500};$

ç. $\frac{21}{20}, \frac{37}{20}, \frac{13}{500}, \frac{67}{50}, \frac{59}{500};$

1km = 1000m

1m = 10dm

1dm = 10sm

1sm = 10mm

1t = 1000kq

1c = 100kq

1kq = 1000q

14. a. Santimetr, millimetr desimetrin hansı hissəsidir?

b. Desimetr, santimetr, millimetr metrin hansı hissəsidir?

c. Qram kiloqramın hansı hissəsidir?

ç. Kiloqram, qram tonun hansı hissəsidir?

15. Cədvəli dəftərdə doldur:

mm	sm	dm	m	km
1mm	0,1sm			
			0,08 m	
		5dm		

qr	kq	s	t
1qr			
15qr			
225qr			

16. Buraxılmış yerləri dəftərdə doldur (ədədləri onluq kəsrlə yaz):

1ha = 10 000 km²

1km² = 1 000 000 m²

1m² = 10 000 sm²

1m³ = 1 000 000sm³

a. 1km² = ? ha;

c. 1sm² = ? m²;

b. 1m² = ? km²;

ç. 1 dm² = ? m².

17. Onluq kəsrlə yaz və ifadə et:

a. metrə: 3 dm; 21 dm; 28 sm.

b. kilometrə: 30 m; 7 dm; 125 sm.

c. tonla: 15 kq; 125 kq; 14 kq və 125 qr.

ç. kvadrat metrə: 15 sm²; 127 sm²; 10 sm².

d. lari ilə: 137 tetri; 25 tetri; 87 tetri; 123 tetri.

18. Onluq kəsri oxu və adi kəsr və ya qarışıq kəsr şəklində yaz:

0,1; 0,7; 5,008; 15,03; 10,127; 0,05; 5,007.

19. Suallara cavab ver:

a. Ədəd neçə onluqdan ibarətdir: 217; 304; 37; 1024?

b. Ədəd neçə onda birdən, yüzdə birdən ibarətdir: 2,75; 3,17; 15,125; 137,15; 13,013; 11,001?

c. Verilmiş ədədin hər bir mərtəbəsi neçə vahiddən ibarətdir: 15,125; 11,15; 54,67; 0,156?

20. Ekanın və Ketevanın evləri arasında məsafə 1,26 km-dir. Eka 70 m/dəq sürətlə hərəkət edərsə, Ketevangilə neçə saata çatar?

21. Sənin və ailə üzvlərinin hündürlüyünü metrə ifadə et və dəftərə onluq kəsr şəklində yaz.

22. Sınıf otağının uzunluğunu və enini metrə ifadə et və dəftərə onluq kəsr şəklində yaz.

$5,27 = \frac{527}{100}$

$2,001 = \frac{2001}{1000}$

23. Aşağıdakı bərabərliklərdən hansının doğru, hansının səhv olduğunu izah et. Nə üçün?

a. $17\text{sm}=1,7\text{dm}$;

b. $137\text{sm}=1,37\text{dm}$;

c. $2\text{ saat } 25\text{ daq}=2,25\text{saat}$;

ç. $237\text{kq}=2,37\text{t}$;

ç. $2025\text{km}^2=20,25\text{ha}$;

d. $1\text{ saat } 30\text{ daq}=1,3\text{ saat}$.

24. Cəmi hesabla və cavabı dəftərə onluq kəsr şəklində yaz:

a. $12+\frac{7}{10}+\frac{8}{100}+\frac{9}{1000}$;

b. $5+\frac{3}{10}+\frac{7}{100}+\frac{21}{1000}$;

c. $\frac{11}{100}+\frac{23}{1000}+\frac{9}{10}$;

ç. $\frac{7}{10}+\frac{7}{1000}$.

25. Ədədləri mərtəbələrin cəmi şəklində göstər:

a. 32,32 ;

b. 13,047 ;

c. 1,727 ;

ç. 101,3214 ;

ç. 97,876 ;

d. 0,4569 ;

ə. 11,0031 ;

f. 4,047.

26. 3 kq şokoladı 30 paketə bərabər sayda yerləşdirdilər. 1 kq 55 qr karameli isə 5 paketə. Hansı paket daha ağırdır?

27. Kalkulyatorda ədədləri yığ: 27, 51; 11, 14; 101, 724; 0,146; 17, 251.

28. Kalkulyatorda istənilən ədəd yığ. Yanında oturan dostuna ver və xahiş et ki, oxusun. Yoxla, sən yığdığın ədədi düzgünmü oxudu?

29*. Yan-yan yazılmış 2 və 3 rəqəmlərinin arasına hansı işarəni yazmalıyıq ki, 2-dən çox və 3-dən az ədəd alağ?

30. Bakteriya hüceyrəsi hər 20 dəqiqədən bir iki hüceyrəyə bölünür. Bir bakteriya hüceyrəsi 4 saatdan sonra neçə hüceyrəyə bölünəcək?

31. Stəkana qoyulmuş bakteriya hər dəqiqədə iki bakteriyaya bölünür. Stəkana 1 bakteriya qoysaq, stəkan yarım saatdan sonra bakteriyalarla dolacaq. Əgər stəkana iki bakteriya qoysaq, stəkan nə qədər vaxta dolar?

32. Aralarındakı məsafə 10 km 500 m olan iki məntəqədən eyni zamanda və eyni istiqamətdə iki turist yola çıxdı. Biri piyada – 6 km/saat sürətlə, ikinci isə - avtomobillə. Avtomobil piyadaya 15 dəqiqəyə çatarsa, onun sürətini tap.

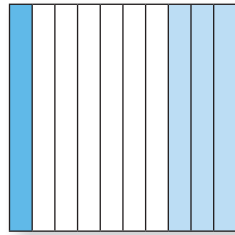

2. ONLUQ KƏSRLƏRİN MÜQAYİSƏSİ

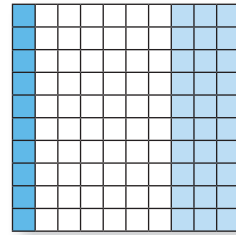
? 1. Şəklə əsasən müqayisə et:

a) 0,1 və 0,10 ; b) 0,3 və 0,30; c) 0,03 və 0,07

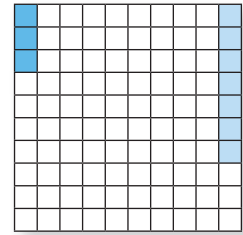
0,1

0,3

0,10

0,30

0,03

0,07

Bir almanın çəkisi 0,2 kq-dır.

$$0, \text{kq} = \frac{2}{10} \text{kq} = 200 \text{q} = \frac{200}{1000} \text{kq} = 0,200 \text{kq}.$$

Alırıq $0,2=0,200$

Hər hansı onluq kəsrin sağına bir və ya bir neçə sıfır yazsaq, ona bərabər onluq kəsr alırıq.

Buradan belə bir nəticəyə gəlirik

Əgər onluq kəsrin son rəqəmi sıfırdırsa, onu silsək həmin onluq kəsre bərabər kəsr alırıq.

Məsələn: $3,5100=3,51$; $5,000=5$.

? 2. 10×10 xanlı toru onluq kəsrlərin verilmiş cütü üçün rənglə və hansının böyük olduğunu yaz:

a) 0,15 yoxsa 0,17? b) 0,25 yoxsa 0,26? c) 0,2 yoxsa 0,35?

Bildiyimiz kimi, onluq kəsrin yazılışında əsas olan rəqəmin hansı mövqedə durmağıdır, ona görə onluq kəsrləri müqayisə etdikdə eyni bir mərtəbənin ədədlərini müqayisə edirik. Məsələn:

Hər hansı natural ədədi onluq kəsr şəklində yazmaq olar.
Məsələn: $2=2,00$

1) 5,24 və 5,17. Onların tam hissələri bərabərdir, onluq hissələri isə fərqlidir.

$2 > 1$, olduğu üçün $5,24 > 5,17$.

2) 5, 2 4 3 $5 > 4$ deməli, $5,243 < 5,251$.

5, 2 5 1
↑

Kəsr hissəsindəki işarələri bərabər olmayan onluq kəsrləri müqayisə edək: 0,21 və 0,213.

0,21 = 0,210

0,213
↑

2,123400

2,123405
↑

Sıfırları yazmasaq da olar, sadəcə olaraq nəzərə alaq.

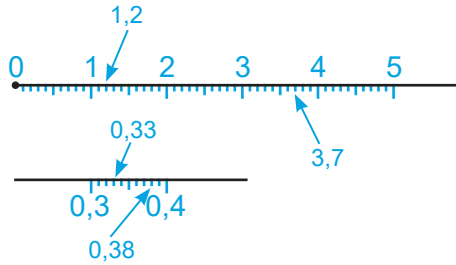
Eyni adlı

mərtəbələrdə $3 > 0$, deməli, $0,213 > 0,21$ $5 > 0$ deməli, $2,123405 > 2,1234$ eyni birədəldir.

Şəklə bax və təsvir et:

a) Onluq kəsrləri koordinat oxunda necə ifadə edək?

b) Koordinat oxunda A(2,321) nöqtəsini necə tapaq?

Buraxılmış yerləri doldur:

1. 2,305 1,9;

2. 21,144 21,145;

3. 13,21000 = ;

4. 0,1234 0,12340.

Çalışmalar:

1. "İki ədədi müqayisə edək" – nə deməkdir?
2. Onluq kəsrləri necə müqayisə edək?
3. Onluq kəsrin sağına 0 yazsaq, ədəd necə dəyişər?
4. Koordinat oxu nəyə deyilir?
5. Onluq kəsri koordinat oxunda necə ifadə edək?
6. Onluq kəsrləri sadələşdir:
 - a. 0,25000;
 - b. 1,370;
 - c. 30,00;
 - ç. 11,140;
 - ç. 0,101000;
 - d. 3,02700.